

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

VIROK-UJLAKI ANIKÓ

**A házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi
megközelítésből – különös tekintettel az azonos nemű párok
családjogi jogosítványaira az Európai Unióban**

Doktori (PhD) értekezés tézise

Témavezető:

DR. HABIL. ZELLER JUDIT

Pécs, 2025

Tartalomjegyzék

1. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása.....	3
2. A dolgozat szerkezeti felépítése, az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a feldolgozás módszerei.....	9
3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei.....	11
4. A szerző publikációi az értekezés témakörében	20

1. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

A család és a házasság intézménye, ahogy a történelem folyamán mindvégig, úgy napjainkban is alapvető fontosságú. Rengeteg kulturális, vallási, identitási, szociológiai, jogi és természetesen egyéni emberi történet kapcsolódott hozzá, ami jól mutatja, hogy igazán komplex társadalmi jelenségről beszélünk, ami még napjainkban is formálódik.

A polgári házasság jogintézménye valamennyi uniós országban létezik, azonban ez nem jelenti azt, hogy mindenki számára egyenlő mértékben el is érhető. Főként az azonos nemű párok tekintetében mutatkozik színesnek az európai szabályozás és gyakorlat a házasság, a bejegyzett élettársi kapcsolat, az asszisztált humánreprodukciós eljárás lehetősége, a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) és az örökbefogadás jogi elismerése tekintetében.

A téma aktualitását adja, hogy az elmúlt évtizedekben a jogilag szabályozott társkapcsolatok terén olyan jelentős változások következtek be, amelyekre korábban nem volt példa. Köszönhető ez többek között a transznacionális és európai civil szervezetek érdekérvényesítési tevékenységének is, amely hatására egyre több országban engedélyezik az azonos nemű párok házasságkötését vagy az általuk történő örökbefogadást, ami egyben heves nemzetközi viták táptalaját is képezi. A házasságkötéshez való jog és annak értelmezése nemzeti, uniós és nemzetközi szinten is jelentős jogi és politikai kérdés. Különösen az azonos nemű párok családjogi helyzete vált az utóbbi évtizedben az európai jogi diskurzus és bírói gyakorlat egyik kulcsterületévé.

Az értekezés témája a házasságkötéshez való jog alapjogi, nemzetközi és uniós jogi megközelítésből történő vizsgálata, különös tekintettel az azonos nemű párok családjogi kérdéseivel kapcsolatos európai uniós bírósági esetjogra.

A dolgozat elsődlegesen a házasságkötéshez való jogot, különösen az azonos nemű partnerek házasságát tárgyalja, de felismeri más partnerkapcsolati formák jelentőségét is, ideértve a bejegyzett élettársi kapcsolatot és a de facto élettársi kapcsolatot. Ez óhatatlanul szükségessé teszi a polgári jogi (családjogi) vizsgálatát is. A családjog és a nemzetközi magánjog kérdéseit ezért annyiban tárgyalom, amennyiben szükséges az EJEB- és EUB-döntések elemzéseinek (arányosság, „rendezési mechanizmus”, szabad mozgást korlátozó akadály) megértéséhez. Nem célja azonban dolgozatomnak a tagállami családjog átfogó dogmatikai elemzése.

Hazai szempontból a kutatás fő célja, hogy a témában feltérképezésre kerüljenek a jelenlegi jogi szabályozásbeli problémák, összevetve az uniós jogi normákkal és az új

irányokkal is. További cél, hogy a határon átnyúló házassági ügyekben a dolgozat iránytűül szolgáljon a vonatkozó uniós és a hazai nemzetközi magánjogi szabályok között. E témán belül ezért ismertetem a magyar állampolgár külföldön kötött házasságának elismerése és a nem magyar állampolgár magyarországi házasságkötésének szabályait.

Részletesen tárgyalom a házasságkötéshez való jog és az azonos nemű párok magán- és családi életét rendező szabályok történeti fejlődését, kitérve a homoszexualitás dekriminalizálására, a szexuális orientáción és nemi identitáson alapuló diszkrimináció tilalmára, valamint az azonos nemű párok párkapcsolatának elismerésére, mind de facto élettársakként, mind bejegyzett élettársakként. Az értekezés továbbá átfogó képet kíván mutatni a szivárványcsaládokat ma megillető családjogi jogosítványokról is EU-tagállami összehasonlításában.

A házassággal összefüggő európai és Európára ható jogi jelenségek kapcsán leszögezhető, hogy egy multi- és interdiszciplináris témakörrel beszélhetünk, hiszen személyközi viszonyokról, emberi együttélési viszonyokról, tradíciókról, vallási és erkölcsi szabályokról van szó. A jogon belül is ez egy meglehetősen vegyes terület, nagyon sok közjogi jellegű szabály van, annak ellenére, hogy a legtöbb uniós országban a házasságkötés szabályozása a polgári törvénykönyvben található.

Pont a téma multidiszciplináris jellege és kiterjedtsége miatt, nem tűzhettem ki célul, hogy átfogó, minden tagállamra kiterjedő elemzést és összehasonlítást készítsek a házassággal kapcsolatos társadalmi, polgári jogi, családjogi, alkotmányjogi és vagyoni jogi szabályokról, a szociológiai és politikai nézetekről vagy vallási kérdésekről. Ez még egy doktori értekezés terjedelmét meghaladó feladat lenne. Úgy gondolom azonban, hogy léteznek olyan elemek a házassággal összefüggő európai szabályozási modellekben, amelyek önmagukban is érdekesek a tudományos vizsgálatra. Kutatásaim tárgyát ezért arra a területre szűkítettem, amelyben a keretet az EJEE alapjogvédelmi és az EU uniós jog védelmi rendszere adja és amelyben az uniós jog és a nemzeti autonómia közötti feszültség jól érzékeltethető az azonos nemű párok házasságának elismerése területén.

A kutatás fő célja az uniós és tagállami jogi normarendszerek közötti koherencia (vagy annak hiányának) feltérképezése. Konkrétabban pedig annak a vizsgálatára, hogy miként érvényesül a családalapításhoz és a házasságkötéshez való jog az uniós jogrendben, különösen az azonos nemű párok esetében, és milyen lehetőségek állnak rendelkezésre a családjog harmonizációjára a tagállami autonómia figyelembevételével. További cél, hogy meghatározzam, miként értelmezhető egységesen a szóban forgó alapjogok az EU-n belül. Az uniós jog és a tagállami autonómia közötti egyensúlyi pontok feltárását

különösen a szabad mozgás és családegyesítés szemszögéből a területhez tartozó alapjogi, nemzetközi és uniós normák, valamint a bírói ítélkezési gyakorlat átfogó vizsgálatán keresztül vizsgálom.

Mindezek kapcsán két európai szintű bírói fórum joggyakorlatának elemzését végzem el. Ismertetem az EJEE 8. és 14. cikk köré szerveződő EJEB-gyakorlatot (magán- és családi élet tiszteletben tartása, diszkrimináció tilalma), különös tekintettel az állam pozitív kötelezettségeire valamilyen jogi elismerési forma biztosítása kapcsán. Emellett bemutatom az EUB uniós polgárság és szabad mozgás alapú megközelítéseit (amelyek az 2004/38/EK irányelv, EUMSZ 21. cikk nyomán születtek), ahol a családtag- és szülői státusz vonatkozásában a funkcionális elismerés kerül előtérbe a jogok hatékony gyakorlása érdekében.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy az azonos nemű párok családjogi jogállásának elismerésében jelentős fordulatot hoztak a diszkrimináció felszámolását célzó európai uniós irányelvek, így az Európai Parlament és a Tanács 2004/38/EK irányelve az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról szóló irányelve, valamint az ennek megszületését követő bírósági ítéletek. Az Európai Unió Bíróságának egyenlő bánásmód vizsgálatára irányuló korábbi gyakorlata ugyanis csak a nemi alapú, valamint a jogi vagy családi státusz alapú hátrányos megkülönböztetést tudta jogilag értékelni. Az új irányelveknek is köszönhetően azonban immár helyesen, a szexuális irányultságot is vizsgálta mint a megkülönböztetés alapját így több olyan esetben is meg tudta állapítani az egyenlő bánásmód elvének a sérelmét, ahol erre a korábbi jogi keretek nem adtak lehetőséget.

Az EUB a Coman ügyben megállapította, hogy a „házastárs” fogalom nem-semleges a szabad mozgás körében, ezért az azonos nemű házastárs a 2004/38/EK irányelv alapján családtagként jogosult származékos tartózkodásra – ez azonban nem kötelezi a tagállamokat a házasság belső átértelmezésére. A tagállam ezért nem tagadhatja meg az azonos nemű házastárs származékos tartózkodási jogának elismerését a fogadó államban pusztán azon az alapon, hogy belső joga nem ismeri el az azonos neműek házasságát.

A VMA (Pancharevo) ítéletben pedig kimondta: a tagállam köteles a gyermek szabad mozgásához szükséges mértékben elismerni a külföldi születési anyakönyv szerinti szülői státuszt és okmányokat kiállítani (útlevél/személyi igazolvány), függetlenül attól, hogy a nemzeti anyakönyvi jog mit enged. Ezt nevezzük a mozgásszabadság biztosítása érdekében történő „funkcionális elismerésnek”.

A döntésekből levonhatjuk azt az általános következtetést, hogy a nemzeti identitás védelme fontos, azonban nem írhatja felül az Alapjogi Charta 21. cikk szerinti diszkriminációtilalmat vagy a szabad mozgás alapszabadságát. A jogos és jogellenes közötti határvonal tehát ott húzódik, ahol a tagállami döntés már közvetlenül akadályozza az uniós jog gyakorlását, különösen a családi jogviszonyok esetében.

Az EUB Coman és VMA (Pancharevo) ítéletei együtt létrehozták az úgynevezett „*funkcionális elismerés*” standardját. Az ennek nyomán kialakuló bírói gyakorlat pedig *de facto* jogi egységesítést hoz létre a családjogi viszonyok, közöttük az azonos nemű párok házasságának tagállamok közötti elismerésében, még belső jogi harmonizáció hiányában is. Ez a gyakorlat az uniós jog primátusára, hatékonyságára és az állami intézkedések arányossági kontrolljára épül.

A jogi probléma fő oka tehát az, hogy a személyi állapot meghatározása, különösen az azonos nemű párok házasságáról és szülői jogállásáról való rendelkezés lényegében a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik, ugyanakkor e hatáskör gyakorlása akadályozhatja vagy korlátozhatja az uniós polgárok szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogának az érvényesülését. A konfliktus tehát a családjog kialakítására vonatkozó nemzeti szuverenitás és az EU-s mozgásszabadság között húzódik, amelyre az EUB a közelmúltbéli döntésein keresztül próbál megoldást találni. Nem tekinthetünk el ezért attól, hogy az EUB joggyakorlata a tagállami és uniós hatáskörök elmosódásához vezet, ugyanis bár a családjog tagállami kérdés, az EUB döntései valójában „felülírják” a családjogi szabályok gyakorlati következményeit, és az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva az uniós jognak adnak elsőbbséget.

Hazánk tekintetében a fő problémát abban látom, hogy a jogilag elismert párkapcsolati formák nem egységesen szabályozottak, még csak nem is egy jogszabályban találhatóak. Számos jogi elemzés, sőt alkotmánybírói döntésnek is tárgya volt már az azonos neműek párkapcsolata jogi elismerésének és kereteinek kérdésköre. Ezek a hatályos szabályozást alkotmányosnak fogadták el. Ennek ellenére úgy vélem, hogy a hatályos szabályozásról alappal állíthatjuk, hogy diszkriminatív az azonos nemű partnerek tekintetében, mivel a bejegyzett élettársak nem minden esetben rendelkeznek a házastársakhoz hasonló jogokkal. Szakmai álláspontom ezért az, hogy jogszabálmódosítással indokolt lenne a névviselés jogát, valamint a második szülő általi örökbefogadás lehetőségét is biztosítani az azonos nemű párok számára.

Kutatásom során igyekeztem szigorú logikai rendbe állítani azokat a kérdéseket, amelyeknek a megválaszolására törekszem. Ezek nyomán látom ugyanis felrajzolhatónak az előzőekben exponált tudományos problémát. Dolgozatomban tehát a következő dilemmákra keresem a választ:

1. Milyen következményekkel jár a tagállami jogalkotási eltérések jelenléte az alapjogok érvényesülésére?
2. Értelmezhető-e egységesen a „házastárs” és a „családtag” fogalma az uniós jogban?
3. Léteznek-e működőképes modellek a horizontális jogharmonizációra és ezek milyen mértékben befolyásolhatják a tagállami szuverenitást és a nemzeti identitás védelmét?
4. Milyen családjogi jogosítványok illetik ma az azonos nemű párokat hazánkban és az európai térségben?
5. Kiterjed-e az uniós jog az azonos nemű párok házasságkötésére?
6. Milyen mértékben védi a házassághoz való jogot a nemzetközi és az európai jog?
7. Az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó – az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő – jogok, valamint a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések ütközésekor melyik normának kell elsőbbséget élveznie?
8. Milyen hatással van a *Coman-* és *VMA-ügy* a tagállami jogalkotásra és a bírósági gyakorlatra?
9. Milyen mozgástere marad a tagállamoknak az azonos nemű párok jogainak elismerésében?
10. Hol húzódik az egyéni alapjogok és a nemzeti identitás közötti határvonal az uniós jogrendben?
11. Milyen jogi keretek és ítélkezési gyakorlat határozza meg az azonos nemű párok házasságkötési jogát az EU-ban?

A kérdések nyomán fogalmaztam meg kutatási hipotéziseimet, amelyek a következők voltak.

Főhipotézisem (H0), hogy az Európai Unió joga – a személyek szabad mozgásán, az uniós polgárság intézményén és az alapvető jogokon keresztül – képes kiterjeszteni a házasságkötéshez és családjogi elismeréshez való jogot az azonos nemű párokra olyan módon, hogy az nem sérti a tagállamok nemzeti identitását, mégis egységes alapjogi védelmet biztosít.

Részhipotéziseim segítenek azoknak a következtetéseknek a levonásában, amelyek főhipotézisemet alátámasztják. Kutatásaimat ezért elsődlegesen a részhipotézisek igazolására fókuszáltam, amelyek alapján végül a főhipotézis is igazolást nyerhetett. Részhipotéziseimet az alábbiakban fogalmaztam meg. Ezek a részhipotézisek akár a téma egyfajta problématerképeként is felfoghatók.

H1: Az EU-tagállamok közötti eltérések jogi és társadalmi szempontból egyaránt diszfunkcionálisak, az azonos nemű párok kapcsolatának jogi elismerése kérdésében sértik az uniós jog koherenciáját, és hátráltatják a szabad mozgás tényleges gyakorlását. A szabad mozgás joga (EUMSZ 21. cikk) nem érvényesülhet teljes körűen, ha a tagállamok nem ismerik el a más államban kötött házasságot.

H2: A jogegység és jogbiztonság érvényesülése érdekében szükséges a családi kapcsolatok kölcsönös elismerése, családjogi harmonizáció, különösen a házastársi és szülői jogállások kapcsán. Ennek megvalósítására szükséges van kötelező erővel bíró horizontális uniós rendelet elfogadására, amely rendezi a szülői jogállás és a házasság határokon átnyúló kölcsönös elismerésének kérdését.

H3: Az uniós polgárok házastársának és családtagjának fogalma nem korlátozható a házasság nemi meghatározásával – így az azonos nemű házastárs is uniós jogon alapuló tartózkodási joggal rendelkezik.

H4: Szükséges az uniós polgársághoz kapcsolódó jogok kiterjesztése, különös tekintettel a *Coman-ügyre* és az „egységes családdefiníció” kialakítása.

H5: A nemzetközi emberi jogi normák (pl. EJEE, ICCPR) értelmezése elmozdult a szexuális orientáción alapuló egyenlőség irányába, és az uniós bíróságok egyre inkább ezeket az elveket alkalmazzák.

H6: Ha egy tagállami döntés alapjogi (pl. a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) sérelmet okoz és közvetlenül akadályozza az uniós alapszabadságok (pl. az uniós polgárok szabad mozgása) gyakorlását, az EUB korlátozhatja a tagállami autonómiát.

H7: Az EUB *Coman* és *VMA* döntései által létrejött bírói gyakorlat de facto jogi egységesítést hoz létre a családjogi viszonyok, közöttük az azonos nemű párok házasságának tagállamok közötti elismerésében, még belső jogi harmonizáció hiányában is.

H8: Hazánk tekintetében jogbizonytalanságot jelenthet, hogy a jogilag szabályozott párkapcsolati formák nem egységesen lettek szabályozás alá véve, még csak nem is egy jogszabályban találhatóak. Ez jogbizonytalanságot okozhat az érintett állampolgárok számára.

H9: A jelenlegi hazai jogi szabályozás módosításával csökkenhetne a diszkriminatívnak mondható helyzet, ha például a bejegyzett élettársak a házastársakhoz hasonló jogokkal rendelkeznének a névviselés vagy a szülői jogállás terén is.

2. A dolgozat szerkezeti felépítése, az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a feldolgozás módszerei

A disszertáció hét fejezetből áll, melyek közül az első fejezet a bevezető rész, amelyben helyet kapott az értekezés témájának, a kitűzött kutatási céloknak és a tudományos problémáknak az ismertetése. Ezen túl az első fejezetben szerepelnek a kutatási kérdések, a hipotézisek, a fogalomhasználat és a kutatómódszertan, valamint az értekezés szerkezetének részletezése is.

A második fejezetben átfogóan bemutatásra kerülnek a házasság intézményének lehetséges értelmezései, továbbá a család és a családi élet fogalmi körülhatárolása történik. Ugyanis az azonos nemű párok házasságával kapcsolatos szakirodalomban is gyakran kapcsolódik össze a házasság a család intézményével. Ezt követően ismertetésre kerül az emberi jogok fejlődésének története annak céljából, hogy bemutatásra kerüljön miként vált a házasság alapjoggá és jelenleg milyen alkotmányos védelemben részesülhet. Ezt követően, a téma kontextusba helyezése szempontjából elsődlegesen a releváns legfontosabb nemzetközi és uniós jogi dokumentumok kerülnek áttekintésre a házasság és a család fogalma, továbbá nemzetközi és uniós jogi védelmi rendszerének kiépítését illetően, középpontban a magánélethez kapcsolódó emberi jogok, a házasságkötés és a családalapítás szabadsága, illetve azok védelme. Végül röviden kitérek arra is, hogy a vallási és nem vallási alapú jogrendszerekben miként jelenik meg a család és a házasság intézménye.

A harmadik fejezetben a házasságkötéshez való jog hazai szabályozása kerül bemutatásra, amelynek keretén belül ismertetésre kerülnek a magyar jog szerint elismert párkapcsolati formák is. Ennek keretében részletesen tárgyalásra kerül az a történeti jogfejlődés, ami az azonos nemű párok magán- és családi életét érinti, beleértve a homoszexualitás dekriminalizálását, a szexuális orientáción és nemi identitáson alapuló diszkrimináció tilalmát, valamint az azonos nemű párok párkapcsolatának elismerését, mind de facto élettársakként, mind bejegyzett élettársakként. Továbbá az Alaptörvény legutóbbi módosításainak hatása is részletesen bemutatásra kerül. Ezt követően, tekintettel arra, hogy a dolgozat főként nem a belföldi jogviszonyokra fókuszál, ismertetem a határon átnyúló

házasságkötési ügyeket hazánk vonatkozásában(vagyis a nem magyar állampolgár házasságkötése Magyarországon, illetve a magyar állampolgár külföldi házasságkötése elismerésének kérdéseit).

A negyedik fejezetben már kifejezetten az alapkutatás fő céljait valósítom meg azzal, hogy összehasonlító jelleggel vizsgálom az azonos nemű párok családjogi jogosítványait az EU tagállamaiban. E fejezet kitér többek között az azonos nemű partnerek tagállami szinten jogilag elismert párkapcsolati formáira, azaz a bejegyzett vagy regisztrált élettársi kapcsolatra és a gendersemleges házasságra. Érintésre kerül az azonos nemű pároknál az örökbefogadás, az asszisztált humánreprodukciós eljárás lehetősége és a póttanyaság (béranyaság vagy dajkaanyaság) tagállami szabályozása is. E fejezet táblázatos formában összegző képet is ad a tagállami helyzetről napjainkban. Végül az azonos nemű személyek családjogi megítélésével kapcsolatos jogalkotási különleges megoldásokat ismertetem a kiválasztott tagországok példáján keresztül.

Az ötödik fejezetben elemzem az EUB és az EJEB az értekezés témájával kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát, valamint az uniós és nemzetközi emberi jogi szabályozás kapcsolódási pontjait. Az esetjogi elemzés magját a 2010–2025 közötti időszakban született olyan döntések képezik, amelyek földrajzilag az EU-27 tagállamára vonatkoznak. Az EJEB-ítéletek esetében azonban némi földrajzi kitekintés is előfordul. Az elemzés két, egymást kiegészítő, de eltérő logikájú bírósági megközelítést tartalmaz. Egyrészt a pozitív állami kötelezettségek (EJEB), másrészt a funkcionális, célhoz kötött elismerés (EUB) köré rendeződik, előbbi a védelem létezését, utóbbi annak határokon átnyúló használhatóságát teszi kötelezővé. Az elemzés struktúrája a következő.

Elsőként az *azonos nemű párok párkapcsolatának jogi elismerésére mint pozitív állami kötelezettségre* vonatkozó az EJEB ügyeket ismertetem.

Ezt követően térek ki a *szabad mozgás, családegyesítés és „funkcionális elismerés”* kapcsán született EJEB és EUB ügyekre.

Ezek után tárgyalom az *ART/póttanyaság* kérdéskörét. (Az e fejezetben használt ART rövidítés az asszisztált humánreprodukciós eljárásra vonatkozik, a póttanyaság kifejezés pedig béranyaságot vagy dajkaanyaságot jelent.) Ezzel kapcsolatban is EJEB és EUB ügyek alkotják az elemzésem gerincét. Ezt követi az az *örökbefogadás / másodszülei örökbefogadás* témájában hozott EJEB ítéletek ismertetése.

Végül az *egyenlő bánásmóddal kapcsolatos ügyek* elemzését végzem el, amelynek során többek között a juttatásokkal (foglalkoztatás/nyugdíj) kapcsolatos egyes EUB, valamint lakásbérlettel és öröklési helyzettel kapcsolatos egyes EJEB ügyeket mutatom be.

Mindezek mellett röviden kitérek az EUB 2025 márciusában hozott egyik legfrissebb döntésére is, amely a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogra hivatkozással hazánkat érintette.

A hatodik fejezet tárgyalja az uniós szintű jogalkotási és jogharmonizációs lehetőségeket, amelynek keretén belül a családjogi horizontális jogharmonizáció egyes kérdései, a szülői jogállás egységes elismerését célzó törekvések kerülnek előtérbe. Továbbá, ismertetésre kerül a meglátásom szerint jelentős hatást kiváltó új uniós rendeletalkotási javaslat, valamint az Európai Szülői Tanúsítvány bevezetésének lehetősége is.

A záró, hetedik fejezetben összegzem az elvégzett kutatást, röviden összefoglalom a házasságkötéshez való jog alapjogi szempontú fejlődésének folyamatát és vizsgálom a hipotéziseim helyességét, vagyis összegzem a téziseket. Ezen kívül ebben a fejezetben rávilágítok arra is, hogy milyen további fejlődési irányokra lehet számítani e tématerületen és javaslatot teszek az alapkutatás eredményeinek hasznosítására is.

A disszertáció interdiszciplináris megközelítést alkalmaz és összetett módszertannal dolgozik, de alapvetően egy jogi dolgozatnak készült. A dolgozatban használt módszerek egyrészt jogi szempontból normatív elemző, másrészt jogdogmatikai, jogösszehasonlító és esetelemző módszer vagyis az ítéletek szisztematikus vizsgálata történik, főként deskriptív, leíró jelleggel. Kvalitatív módszerekkel történik a jogszabály- és esetelemzés, valamint szakirodalmi és joggyakorlati áttekintés. Különös hangsúlyt kapnak az EUB releváns döntései, az Alapjogi Charta és az EJEE értelmezése, valamint a tagállami szabályozások összevetése.

A kutatás elsősorban normatív elemekkel dolgozik. Megfogalmazza, hogy a házasságkötéshez való jogból milyen normatív követelmények következnek, és megvizsgálja, hogy az azonos nemű párok elismerését érintő nemzetközi emberi jogi dokumentumok és a bírói esetjog megfelelnek-e e követelményeknek. A jogi fókusz az alapjogvédelemre, a szuverenitásra és az integrációs kötelezettségre vetül.

3. A tudományos eredmények rövid összefoglalása, azok hasznosítása, illetve a hasznosítás lehetőségei

Európában a házasságot és a családot tekintve megállapítható, hogy az állami/alkotmányos identitás őrzi a hagyományos modellt, miközben a jogvédelmi minimumok – szabad mozgás, diszkriminációtilalom, családi élet tisztelete – „híd-szabályokként” működnek. E

hidak nem szüntetik meg az anyagi jogi különbségeket, de csökkentik a jogi súrlódást, és a felek mindennapi életében kiszámíthatóbb hozzáférést biztosítanak a státuszhoz és a kapcsolódó jogokhoz. A továbblépés tere így nem általános kodifikáció, hanem az elismerés finomhangolása – különösen a családi kötelek és a gyermekek jogi identitásának védelme érdekében.

Az értekezésben részletesen bemutatásra került, hogy mely tagországokban milyen családjogi jogosítványok illetik az azonos nemű párokat. A megjelölt térképen jól látható, hogy hol érhető el az azonos nemű párok számára a házasságkötéshez való jog, a bejegyzett élettársi kapcsolat, a de facto élettársi kapcsolat, továbbá az együttélés hol nincs elismerve vagy nincs információ, illetve, hogy mely országok tiltják alkotmányos szinten az azonos nemű párok házasságkötését.

A magyar jogalkotó ugyan jelentős lépést tett az azonos nemű párok családjogi elismerése felé a Békvtv. elfogadásával, azonban a gendersemleges házasság bevezetése és a szivárványcsaládok családként való elismerése még várat magára. Főképp az Alaptörvény kilencedik módosításának elfogadása következtében, ami szinte ellehetetlenítette ezt az elismerést. A jelenlegi szabályozás pozitív változást jelentené, ha például a közjegyzői szerepvállalás bővülne az azonos nemű párokkal kapcsolatban. Ilyen újítás lehetne, ha a közjegyzőknek nemcsak a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése tartozna a hatáskörébe, hanem a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállásának és joghatásainak folyamatos igazolása is, például vagyoni jogi nyilatkozatok, lakáshasználati megállapodások egyszerűsített jóváhagyásával. Lehetőség nyílhatna mediált, közjegyző által hitelesített egyezségkötésekre vitás kérdésekben – mint vagyonmegosztás, lakáshasználat – mielőtt bírósági útra kerülne az ügy. Ugyanis gyakori probléma lehet, hogy a közös lakás megosztására nincs előzetes megállapodása a feleknek, ami miatt a közjegyzői megszüntetési eljárás ellehetetlenül, és bírósági útra terelődik.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésével kapcsolatban a bírósággal párhuzamos közjegyzői hatáskörre figyelemmel indokolt lenne konkrét adatokat figyelembe véve összehasonlítást végezni Magyarországon az elmúlt tizennégy évben a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésére irányuló nemperes és a bejegyzett élettársi kapcsolat bírósági felbontása iránt indult peres eljárások ügyforgalmi adatai tükrében.

Ami az örökbefogadás kérdéskörét illeti, hazánkban az azonos nemű párok közösen nem fogadhatnak örökbe gyermeket, illetve nem lehetséges számukra a második szülő általi örökbefogadás és reprodukciós eljárásban való részvétel sem. Így csak egyedülállóként, azaz egyedüli szülőként fogadhatnak örökbe gyermeket. Ez természetesen nem zárja ki azt,

hogy élettársi kapcsolatban éljenek, azonban csak egyikük lehet a gyermek törvényes képviselője és csak ő gyakorolhatja a szülői felügyeleti jogokat. Ellenben világszerte egyre több családjogi jogosítvánnyal rendelkeznek az azonos nemű párok. Ma már többségben vannak azon Európai Unió tagországok, ahol biztosított az azonos nemű párok számára a házasságkötéshez való jog és ezáltal a közös örökbefogadás joga is.

Az Országgyűlés 2025. áprilisában elfogadta az Alaptörvény 15. módosítását. Az elfogadott javaslat alapján, az Alaptörvény 2025. április 15-től hatályos L) cikke a következőképpen került módosításra: „L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint egy férfi és egy nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony. Az ember férfi vagy nő. Az anya nő, az apa férfi. (2) Magyarország támogatja a gyermekvállalást. (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza.” Ez a megfogalmazás az EJEB gyakorlata alapján sértheti az EJEE-ben foglalt, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, és a nemrég született EUB ítélet¹ szerint ellentétes lehet az EU-s adatvédelmi rendelettel² is. Ugyanis az EUB a Magyarországot érintő C-247/23. sz. ügyben³ azt a következtetést vonta le, hogy a GDPR 16. cikkét úgy kell értelmezni, hogy a természetes személy nemi identitására vonatkozó, hatósági nyilvántartásban szereplő személyes adatok helyesbítéséhez való jog gyakorlása céljából e személy kötelezhető arra, hogy olyan releváns és elegendő bizonyítékot szolgáltatson, amely az említett személytől ezen adatok pontatlanságának megállapításához észszerűen megkövetelhető. A tagállamok azonban semmilyen körülmények között nem tehetik e jog gyakorlását – közigazgatási gyakorlat révén – nemváltó műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától függővé.

Hazánk tekintetében további javaslatom, hogy a jogilag szabályozott valamennyi párkapcsolati forma kerüljön a Ptk. szabályozása alá. Jelenleg egy átlag állampolgár számára áttekinthetetlen és követhetetlen a rendszer.

A szakirodalom gyakran kiemeli, hogy az európai bírói fórumok az alapjogok érvényre juttatása terén *evolutív* joggyakorlatot folytatnak, amely megállapítással én is egyetértek.

---

¹ EUB, 2025. március 13-i C-247/23. sz. ügyben hozott ítélet, A GDPR és transzidentitás: a nemi identitásra vonatkozó adatok helyesbítése nem tehető függővé műtét elvégzésére vonatkozó bizonyítékok benyújtásától. [EU:C:2025:172].

² A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2016. április 27-i európai parlamenti és tanácsi rendelet (általános adatvédelmi rendelet, GDPR)

³ EUB C-247/23. sz. [Deldits] ügy VP kontra Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a Fővárosi Törvényszék [Magyarország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem). A Bíróság ítélete (első tanács), 2025. március 13-i ítélet.

Ezek a bírói döntések mindazonáltal nem teremtenek kötelezettséget arra, hogy az egyes tagállamok egy családjogi intézmény kereteinek megvonásakor alapul vegyék pl. a jelen értekezésben is idézett esetekkel kapcsolatos, a bíróságok – az értelmezett normaszövegen túlmutató – intelmeit is.

Az értekezésben tárgyalt EJEB és EUB döntések jól példázzák a családjogi ügyek szabályozásának összetettségét az EU-ban. Az EJEE által védett alapjogokból álló többszintű jogi háló, az uniós joggal és a nemzeti intézkedésekkel kombinálva mutatja azt a szabályozási összetettséget, amelyben a jogaik elismeréséért küzdő polgároknak kell szembenézniük. Amikor ezek az állampolgárok kisebbségekhez (jelen esetben szexuális kisebbségekhez) tartoznak, az egyenlő bánásmód és a diszkrimináció elleni védelem alapvető kérdései kerülnek előtérbe. Figyelembe kell azonban venni, hogy az uniós jog által garantált védelem jelenlegi szakaszában elsősorban a szabad mozgásra vonatkozó rendelkezések hatékonyságának biztosítására irányul. Ez kétségtelenül fontos elem, de nem oldja meg az egyenlőtlen bánásmód problémáit azokban a tényállásokban, amikor hiányzik a nyilvánvaló határokon átnyúló elem, és nem lehetséges az uniós joghoz folyamodni. Valójában ezekben a kizárólagos nemzeti hatáskörébe tartozó ügyekben a tagállamok akaratán múlik, hogy csökkentik-e a szivárványcsaládokkal szembeni egyenlőtlen bánásmódot.

Az Európai Unió Bírósága a *V. M. A.* ügyben 2021. december 14-én meghozott ítéletében leszögezte, hogy ha egy ország elismeri a szülői kapcsolatot egy gyermekkel, akkor minden tagállamnak ezt kell tennie a gyermek szabad mozgáshoz való jogának biztosítása érdekében. A döntés értelmében az uniós polgársággal rendelkező olyan kiskorú, akinek a fogadó tagállam által kiállított születési anyakönyvi kivonata a gyermek szüleiént két azonos nemű személyt tüntet fel, a kiskorú állampolgársága szerinti tagállam anélkül köteles a kiskorú számára személyazonosító igazolványt vagy útlevelet kiállítani, hogy megkövetelné, hogy a saját nemzeti hatósága előzetesen születési anyakönyvi kivonatot állítson ki. A tagállam szintén köteles elismerni a fogadó tagállamtól származó azon dokumentumot, amely lehetővé teszi az érintett gyermek számára, hogy e két személy mindegyikével gyakorolja az Unió területén való szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogát.

Ez a döntés hatással lehetett a Bizottság 2022-es, horizontális jogalkotási kezdeményezésére és az Európai Parlament 2023 decemberében hozott döntésére a szülői jogállás egységes elismerésének kérdéséről. A döntés következtében biztosításra kerülhet, hogy ha egy uniós ország megállapítja a szülői jogállást, akkor azt a többi tagállamnak is

kötelező elismernie. A Parlament támogatta az Európai Szülői Tanúsítvány bevezetését is, amelynek célja a bürokrácia csökkentése és a szülői jogállás elismerésének megkönnyítése. A következő feladat, hogy a Parlamenttel folytatott konzultációt követően az uniós kormányok egyhangúlag döntsenek a szabályok végleges formájáról. A döntést követően ugyan a nemzeti családjog nem változik, - hiszen a szülői jogállás nemzeti szinten történő megállapításakor a tagállamok eldönthetik, hogy elfogadják-e például a bérnyaságot, - azonban a jogszabálytervezet értelmében a tagállamok kötelesek lesznek elismerni a más uniós ország által megállapított szülői jogállást.

A szülői jogállás uniós szinten történő egységes elismerésének biztosítását célzó bizottsági rendeletalkotási Javaslát elfogadása viszont még várat magára. A technikai egyeztetés és vita jelenleg politikai szintéren zajlik az Európai Unió Tanácsában. Mivel a jogalap az EUMSZ 81. cikkének (3) bekezdése, a Tanácsnak az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, különleges jogalkotási eljárásban egyhangúlag kell határoznia. Ellenben a Tanácsban az egyhangú döntés megszerzése rendkívül nagy kihívást jelenthet, hiszen a Javaslát érinti a gyermeket nevelő azonos nemű pár házastársak, házasságkötésük révén létrejött szülői státusz kérdését és hat tagállam alkotmányosan tiltja az azonos nemű párok házasságát. Valójában más tagállam is ellene lehet e jogalkotási folyamatnak, ugyanis az EU-ban nagymértékben a konszenzusépítésen és a szavazatkereskedésen alapul a politikaalkotás természete. Ez az akadály úgy hárulhatna el, ha a Tanács aktiválná az EUSZ 48. cikkének (7) bekezdése szerinti átjáró záradékot, azaz különleges *passerelle klauzulát* alkalmazna.

A *Coman*, a *VMA* és a *RPO* ügyek közös jellemzője, hogy egyes uniós állampolgárok megtámadták saját országuk hatóságainak közigazgatási döntéseit, amelyek nem ismerték el az azonos nemű családtagok polgári jogállását és az uniós jogi védelem rendszeréhez fordultak az EUB kvázi normatív aktivizmusa érdekében. Az EUB bár mind a három ügyben hangsúlyozta a tagállamokat e téren megillető mozgásteret, az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva úgy döntött, hogy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.

A tárgyalt ügyekben hozott EUB döntések jelentősek azon tagállamok közigazgatási hatóságainak gyakorlata szempontjából, amelyek nem legalizálják az azonos nemű személyek házasságát vagy élettársi kapcsolatait, valamint nem szabályozzák az azonos nemű személyek gyermekei esetében a szülői hovatartozást, a következő következményeket kell szem előtt tartaniuk.

Az anyakönyvi nyilvántartásokkal kapcsolatos ügyek a tagállamok hatáskörébe tartoznak. Az a mód, ahogyan a házasság intézményét a tagállam szabályozza, az adott tagállam

nemzeti/alkotmányos identitásának tekinthető. Egy ilyen tagállam hivatkozhat erre a záradékra abban az esetben, ha megtagadják az azonos nemű személyek egy másik tagállamban kötött házassága polgári jogi joghatásainak elismerését. A szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jog garantálása érdekében azonban a fogadó tagállam nem hivatkozhat a nemzeti identásra vonatkozó záradékra az azonos nemű házastársak szabad mozgáshoz fűződő jogainak korlátozása érdekében. Ebben az esetben a legfőbb érték a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való alapvető jog, valamint a szabad mozgás tényleges hatékonysága. Ebből a kijelentésből az következik, hogy az azonos nemű személyek házasságának hatásait – a tisztán polgári jogi következményeken kívül – el kell ismerni az EU szabad mozgása szempontjából. Ez azt jelenti, hogy a házasság fogalmának az egyes tagállamok alkotmányos rendelkezései szintjén történő szabályozása ellenére a nemzeti hatóságokat kötni fogja az EUB azon értelmezése, amely egy harmadik országbeli állampolgárnak, aki egy uniós polgár azonos nemű házastársa, jogot biztosít az EU-ban való tartózkodáshoz. Azonos nemű párok házassága esetén, amelyben mindkét házastárs uniós állampolgársággal rendelkezik, a Coman-ítélet sokkal gyengébb lesz, mivel a 2004/38/EK irányelv 7. cikkének rendelkezései alapján mindkét házastárs autonóm módon származtathatja tartózkodási jogát a fogadó államban.

Annak érdekében, hogy az ítélkezési gyakorlat a jövőre nézve egységesebb képet mutasson, meglátásom szerint a házasság és a család fogalmának pontosabb és egységesebb meghatározása terén, a bíróságok joggyakorlatát célszerű volna továbbfejleszteni. Továbbá, mivel egyre nagyobb számban jelennek meg határokon átnyúló házassággal kapcsolatos ügyek, szükségesnek tartom az európai családjogi harmonizációs folyamatok továbbfejlesztését, a különböző tagállami belső szabályozások egységessítése végett.

A dolgozat fő kutatási kérdéseire a vizsgálatok alapján az alábbi válaszok adhatók:

1. Kiterjed-e az uniós jog az azonos nemű párok házasságkötésére?

Közvetlenül nem, de az EUB ítélkezési gyakorlata – különösen a Coman és VMA ügyek – de facto elismeri az azonos nemű házastárs és szülői státusz uniós hatályát. Közvetlenül nem. Az uniós jog jelenleg nem harmonizálja a házasságkötést; a házasság intézményének szabályozása a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozik. Ugyanakkor az EUB értelmezése szerint az „uniós polgár házastársa” fogalmába beleértendő az azonos nemű házastárs is (Coman-ügy – C-673/16). Ez az értelmezés a szabad mozgáshoz való jog keretében kiterjeszti a házasság joghatásainak elismerését.

2. Milyen következményekkel jár a tagállami jogalkotási eltérések jelenléte az alapjogok érvényesülésére?

A tagállami különbségek jogbizonytalansághoz, diszkriminációhoz és mozgási akadályokhoz vezetnek. Az azonos nemű párok egyes tagállamokban teljes jogú családként élhetnek, míg másokban jogfosztottá válnak – még uniós polgárként is. Ez sérti az egyenlő bánásmód és a jogegyenlőség elvét, csökkenti az EU-szintű jogbiztonságot, és aláássa a belső piac működését.

3. Értelmezhető-e egységesen az „uniós házastárs” és „családtag” fogalma?

Az EUB egységes értelmezése a házastárs fogalmára már kialakult, de a családtag és szülő definíciója még nem teljesen harmonizált. Az EUB ítélezési gyakorlata alapján a „házastárs” fogalma nem korlátozható nem alapján. Ez Coman ügyben rögzített tétel. A „családtag” fogalom is bővülőben van, ugyanis az azonos nemű párok, gyermekek és szülők viszonya egyre szélesebb körben elismerendő. Ugyanakkor a fogalmi egységesítés jogi aktusokkal még nem teljes – például a tartózkodási jog és a szülői státusz külön jogalapon nyugszik.

4. Léteznek-e működőképes modellek a horizontális harmonizációra, és ezek hogyan befolyásolhatják a nemzeti identitás védelmét?

Igen. Az uniós rendeleti modellek – például a szülői státusz elismerésére vonatkozó javaslat – működő kompromisszumként alkalmazható a nemzeti szuverenitás tiszteletben tartásával. A Bizottság által javasolt szülői státusz rendelet biztosítja a más tagállamban elismert családi kapcsolatok joghatásainak átvitelét. Egyes szakértők javasolják egy házasság- és élettársi kapcsolat-kölcsönös elismerési rendelet bevezetését is.

Ezek a modellek nem követelik meg a belső jog megváltoztatását, de biztosítják az alapjogok érvényesülését uniós kontextusban, így a nemzeti identitás tiszteletben tartható – miközben az uniós polgárok jogai sem csorbulnak.

5. Az EU kizárólagos hatáskörébe tartozó, az uniós polgársággal és a személyek szabad mozgásával összefüggő jogok, másrészt a tagállamok kizárólagos hatáskörébe tartozó, a nemzeti identitás részét képező családjogi kérdések ütközésekor a nemzeti vagy az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie?

Az EUB közelmúltban meghozott döntéseire tekintettel, a válasz, hogy az ún. funkcionális megközelítést alkalmazva az uniós jognak kell elsőbbséget élveznie.

6. Milyen mértékben védi a házassághoz való jogot a nemzetközi és az európai jog?

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 12. cikke hagyományosan heteronormatív értelmezést alkalmazott. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) a

Schalk és Kopf kontra Ausztria ügyben (2010) elismerte, hogy az azonos nemű párok családi életet élhetnek, de nem kötelezte a házasság elismerésére az államokat. Az EU Alapjogi Chartája 9. cikke viszont semleges megfogalmazást tartalmaz, lehetőséget adva a tagállami nyitásra.

7. Ütközés esetén melyik élvez elsőbbséget: az uniós vagy a nemzeti jog?

A jogbiztonság és az uniós elsőbbség elve alapján az EU-jognak kell elsőbbséget élveznie, ha a kérdés uniós hatáskörben keletkezik, pl. szabad mozgás, tartózkodási jog. Ugyanakkor a családjog szabályozása tagállami hatáskör, és a nemzeti identitás védelme (EUMSZ 4. cikk) fontos korlát. Az EUB hangsúlyozza az egyensúlyt, hogy az uniós alapjogokat nem írhatja felül a nemzeti identitás, ha uniós jogot érint (VMA-ügy, Coman-ügy).

8. Milyen hatással van a Coman- és VMA-ügy a tagállami gyakorlatra?

A Coman ügy kikényszeríti a házastárs tartózkodási jogának elismerését, még akkor is, ha a tagállam nem ismeri el az azonos nemű házasságot. A VMA ügy szerint az egyik tagállamban elismert szülői státuszt más tagállamoknak is el kell ismerniük a gyermek jogai miatt. Bár ezek nem köteleznek a házasság bevezetésére, mégis jelentősen kiterjesztik a családjogi hatások uniós érvényesülését.

A Coman és a VMA (Pancharevo) ítéletek együtt egy úgynevezett „funkcionális elismerési standardot” hoztak létre, amely – bár nem harmonizálja a tagállami családjogot – de facto egységesíti a határokon átnyúló helyzetek kezelését: a tagállamoknak az EU-jog céljaihoz szükséges mértékben el kell ismerniük a házastársi és szülői státuszt, hogy a polgárok ténylegesen gyakorolhassák a szabad mozgást. Ez a gyakorlat az uniós jog primátusára, hatékonyságára (effet utile) és az állami intézkedések arányossági kontrolljára épül.

9. Milyen mozgásteret marad a tagállamoknak az azonos nemű párok jogainak elismerésében?

A tagállamok továbbra is önállóan dönthetnek a házasság és a család definíciójáról. Ugyanakkor az uniós jog alkalmazási körében kötelesek az egyenlő bánásmód és szabad mozgás elvét érvényesíteni. Ez azt jelenti, hogy az azonos nemű házastárs tartózkodási joga, szülői státusza, és családi kapcsolatainak elismerése nem tagadható meg uniós jogsértés nélkül – még ha a házasság intézményét nem is terjesztik ki belső jogban.

10. Hol húzódik az egyéni alapjogok és a nemzeti identitás közötti határvonal?

Az alapjogok sérelme esetén az uniós bíróság korlátozza a tagállami autonómiát. A nemzeti identitás védelme fontos (EUMSZ 4. cikk), de nem írhatja felül a Charta 21. cikk szerinti diszkriminációtilalmat vagy a szabad mozgást. A határvonal tehát ott húzódik, ahol a tagállami döntés közvetlenül akadályozza az uniós jog gyakorlását, különösen polgársági és családi jogviszonyokban.

11. Milyen jogi keretek és ítélkezési gyakorlat határozza meg az azonos nemű párok házasságkötési jogát az EU-ban?

Bár nincs közvetlen EU-s szintű kötelezettség az azonos nemű házasságra, az EUB ítélkezési gyakorlata (pl. Coman, VMA) és a Charta 9. és 21. cikke egyértelmű jogi irányt mutat. Az azonos nemű párokat családtagként kell kezelni, az uniós jog védi a szabad mozgást, és a nemzeti korlátozások csak kivételes esetben fogadhatók el.

Összességében elmondható hogy Európai viszonylatban a jelenlegi szabályozási széttagozottság veszélyezteti az uniós polgárok egyenlő joggyakorlását. Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a két bírósági „motor” – az EJEB pozitív kötelezettségi logikája és az EUB funkcionális elismerési mércéje – már most is képes a tagállami különutakat egy minimum-szintű, mindennapi életben érzékelhető egységesség felé terelni. Ez a gyakorlat ugyan nem írja át a tagállami anyagi családjogot, de a szabad mozgás, az okmánykiadás, a családegyesítés és a gyermek képviselése körében olyan kvázi-harmonizációt hoz létre, amely nélkül az uniós polgárság tartalma kiüresedne. A következő ésszerű lépés az uniós elismerési normák elfogadása – különösen a szülői státusz kölcsönös elismeréséről szóló rendelet, – amely elsőként a gyermekek jogbiztonságát védené.

Magyarország számára a status quo fenntartása nemcsak jogpolitikai, hanem versenyképességi és demográfiai következményekkel jár, hiszen a jogbizonytalanság visszatartja a mobil munkaerőt, a családok mindennapi ügyeit pedig drágábbá és kiszámíthatatlanabbá teheti. A bejegyzett élettársi kapcsolatok tartalmi közelítése (névviselés, másodszülei örökbefogadás, közjegyzői eljárások bővítése), a Ptk.-ban egységes dogmatikai keret, valamint adatvédelmi-alapjogi konzisztencia a nemi identitás hivatalos kezelésében kézzelfoghatóan csökkentené a diszkriminációt anélkül, hogy a nemzeti anyagi családjog alapfogalmait átírná. Rövid távon a „minimum-elismerés” következetes alkalmazása, közép távon az uniós rendeleti kerethez való illeszkedés, hosszú távon pedig a teljes egyenértékűség felé tartó, gyermekjogi fókuszú reform képezheti a racionális utat.

Összességében a dolgozat fő üzenete az, hogy a személyes státuszok szétszakadásából eredő akadályok nem csupán egyéni méltóság- és esélyegyenlőségi kérdések, hanem az Unió alapfunkcióit érintő rendszerszintű kockázatot is jelenthet. Azt, hogy „aki egy országban szülő, az minden országban szülő” elvet normatív szintre kell emelni, a gyermek mindennek felett álló érdekét téve a politikai viták fölé.

4. A szerző publikációi az értekezés témakörében

1. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok Magyarországon: Különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének és megszüntetésének szabályaira*, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE (1416-7883): 2025/2 pp 118-134, Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 36110133 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

2. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra I.*, JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110148 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

3. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra II.* JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110150 Folyóiratcikk (Szakcikk)

4. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párok családjogi helyzetéről* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY (0021-7166): 80 6 pp 273-282 (2025), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai, Közlemény: 36198932

5. UJLAKI ANIKÓ: *A szülői jogállás egységes elismerése az Európai Unióban és az új Európai Szülői Tanúsítvány bevezetésének lehetősége*, PRO PUBLICO BONO: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS; A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM KÖZIGAZGATÁS-TUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA (2063-9058 2786-0760): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110158 Folyóiratcikk (Szakcikk)

6. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok mozgásszabadsága: a határokon átnyúló elismerés kérdése*, EURÓPAI TÜKÖR: AZ INTEGRÁCIÓS STRATÉGIAI MUNKACSOPORT KÉTHAVONTA MEGJELENŐ FOLYÓIRATA (1416-6151 2560-287X): (2025) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] A hazai Közlemény: 36110159 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

7. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok szabad mozgáshoz való joga az Európai Unióban, az alapjogok, az uniós jog és a nemzeti identitás metszéspontjában található EUB jogesetek tükrében*, JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai 2025/2. szám

8. UJLAKI ANIKÓ: *Az EJEE vs. EU Alapjogi Charta, a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Smuk Péter (Smuk Péter alkotmányjog) NKE/ÁNTK/Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék (szerk.) *Társadalmi fenntarthatóság* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 1873-1882 (2020) (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok ; 1) Nyelv: Magyar | Befoglaló link(ek): Kiadónál Egyéb URL Egyéb URL Idézett közlemények száma: 5
Közlemény: 31849484 | Befoglaló: 31840183, Könyvrészlet (Szaktanulmány)

9. UJLAKI ANIKÓ: *A család és a házasság, a vallási és nem vallási alapú jogrendszerek kontextusában*, In: Kiss Rebeka (Kiss Rebeka állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola ; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A haza szolgálatában: Konferenciakötet 2021* Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2021.11.19. (Nemzeti Köszszolgálati Egyetem Doktorandusz Önkormányzat) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 163-173 (2022), Befoglaló link(ek): ISBN: 9786158205498 REAL Teljes dokumentum, Idézett közlemények száma: 1, Közlemény:33083633 |Befoglaló: 32795005 | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

10. UJLAKI ANIKÓ: *Az alapjogok evolúciója az európai gazdasági integrációban*, In: Barna Boglárka Johanna (Barna Boglárka hadtudományi kérdések pszichológiai

vonatkozásai) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Molnár Dóra (Molnár Dóra Néprajztudomány) ; Pató Viktória Lilla (Pató Viktória Lilla társadalomtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *XXIII. Tavaszi Szél Konferencia 2020. Absztraktkötet: MI és a tudomány jövője*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2020.10.16., Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 339-339 (2020) Befoglaló link(ek): ISBN: 9786155586705 Teljes dokumentum, Közlemény: 31636235 | Könyvrészlet (Absztrakt/Kivonat) | Állam- és jogtudományi szekció; A DOSZ honlapjára 2020. október 16-án került fel az absztraktkötet végső változata, amely a 2020. júliusában kiadott 551 és 553 oldalas kötetekkel szemben 600 oldalnyi terjedelmű és olyan absztraktok is szerepelnek benne, amelyek a korábbi változatban nem kaptak helyet, így az oldalszámok kevés kivételtől eltekintve minden absztraktnál módosultak.

11. UJLAKI ANIKÓ: *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye vs. EU Alapjogi Charta - a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Strihó Krisztina (Strihó Krisztina Gazdasági jog, Európai jog) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék; Szegedi László (Szegedi László Állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék (szerk.) *Európai szabályozáspolitikai kihívások*, Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 185-193 (2022) Befoglaló link(ek): Kiadónál ISBN: 9789635314263, Idézett közlemények száma: 6, Közlemény: 33378458 | Admin láttamozott Befoglaló: 33294130 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Szaktanulmány)

12. UJLAKI ANIKÓ: *A házasság és a család mint alkotmányos alapérték*, In: Baráth Noémi Emőke (Rendészettudomány, Kriminálpszichológia) NKE/RTK/Rendészettudományi Doktori Iskola ; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Novák-Varró Virág (Novák-Varró Virág hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A Haza szolgálatában: Konferenciakötet 2020*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország (Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE)) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 254-269 (2021) Befoglaló link(ek): ISBN: 9786155586941 REAL, Idézett közlemények száma: 4 Közlemény: 32052735 | Befoglaló: 31976520 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

13. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek II. : Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 3 pp 7-9 (2021), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062351 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

14. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek I. : Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 2 pp 10-12 (2021)Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062347 | Admin láttamozott Forrás | Folyóiratcikk (Szakcikk)

15. UJLAKI ANIKÓ: *Az állam és az önkormányzat alapjogi jogalanyisága* JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) *Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB* [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Idézett közlemények száma: 3, Közlemény: 30925252 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

**University of Pécs
Faculty of Political Science and Law
Doctoral School**

ANIKÓ VIROK-UJLAKI

**The right to marry from a fundamental rights, international, and
EU law perspective – with special regard to the family law
entitlements of same-sex couples in the European Union**

Theses of Doctoral Dissertation

Supervisor:

DR. JUDIT ZELLER PHD. HABIL.

2025, Pécs

Contents

1. Summary of the research objective	3
2. Structure of the dissertation, overview of the research conducted, and methods of analysis	9
3. Summary of the scientific findings and their practical relevance and potential applications.....	12
4. List of publications on the topic of the dissertation.....	21

1. Summary of the research objective

The institution of the family and marriage has always been, and continues to be, of fundamental importance. Throughout history, it has been intertwined with numerous cultural, religious, identity-based, sociological, legal, and, naturally, deeply personal human narratives. This illustrates that we are dealing with a highly complex social phenomenon – one that continues to evolve even today.

While the institution of civil marriage exists in all Member States of the European Union, this does not mean that it is equally accessible to everyone. The European legal landscape and practice display considerable diversity, particularly in relation to same-sex couples, regarding marriage, registered partnerships, access to assisted human reproduction, surrogacy (whether commercial or altruistic), and the legal recognition of adoption.

The topicality of the subject stems from the fact that in recent decades, profound changes have occurred in the legal regulation of partnerships – changes of an unprecedented nature. This is due, among other factors, to the advocacy activities of transnational and European civil society organisations, whose efforts have contributed to the legalisation of marriage or adoption by same-sex couples in an increasing number of countries. These developments have simultaneously given rise to intense international debates. The right to marry and its interpretation constitute major legal and political issues at the national, Union, and international levels alike. In particular, the family-law status of same-sex couples has, over the past decade, become one of the central themes in European legal discourse and judicial practice.

The dissertation examines the right to marry from the perspective of fundamental rights, international law, and European Union law, with special attention to the case law of the European courts concerning the family-law issues of same-sex couples.

The thesis primarily analyses the right to marry – especially the marriage of same-sex partners – while also recognising the relevance of other forms of partnership, such as registered partnerships and *de facto* cohabitation. This inevitably necessitates a civil law (family law) analysis. Accordingly, the dissertation addresses issues of family law and private international law insofar as they are required to understand the reasoning of ECtHR and CJEU judgments (e.g. proportionality, “balancing mechanisms,” and obstacles to free movement). However, it is not the objective of this dissertation to provide a comprehensive dogmatic analysis of the family law systems of the Member States.

From a domestic perspective, the principal aim of the research is to identify and analyse the current legal regulatory challenges in this field, comparing them both with existing Union law standards and with emerging legal developments. A further objective is for the dissertation to serve as a compass in cross-border matrimonial matters, providing guidance in navigating between the relevant Union law provisions and the applicable Hungarian rules of private international law. Within this context, the dissertation therefore presents the rules governing the recognition of marriages concluded abroad by Hungarian nationals, as well as those applicable to the marriage of foreign nationals in Hungary.

The dissertation offers a detailed examination of the historical development of the right to marry and of the legal norms governing the private and family life of same-sex couples. Particular attention is devoted to the decriminalisation of homosexuality, the prohibition of discrimination based on sexual orientation and gender identity, and the recognition of same-sex partnerships – both as de facto cohabitants and as registered partners. Furthermore, the study seeks to provide a comprehensive overview of the family law entitlements currently available to rainbow families, in a comparative framework across the Member States of the European Union.

With regard to the European and Europe-influenced legal phenomena relating to marriage, it can be stated that this is a multi- and interdisciplinary subject. It concerns interpersonal and cohabitation relationships, traditions, and religious and moral norms. Even within the field of law, it represents a highly mixed area: despite the fact that in most Union Member States the regulation of marriage is contained within the civil code, numerous provisions of a public law character are also involved.

Precisely because of the multidisciplinary and wide-ranging nature of the topic, it could not be an objective of the present research to produce a comprehensive analysis or comparison encompassing all Member States with respect to the social, civil, family, constitutional, and property law rules governing marriage, or to explore sociological, political, or religious perspectives in full. Such an undertaking would far exceed the scope of a doctoral dissertation.

Nevertheless, I am convinced that there are specific elements within the European regulatory models relating to marriage that are, in themselves, worthy of academic scrutiny. Accordingly, I have confined my research to that area in which the framework is defined by the fundamental rights protection system of the European Convention on Human Rights (ECHR) and the legal protection mechanisms of the European Union, and

within which the tension between Union law and national autonomy is particularly evident in the recognition of same-sex marriage.

The principal aim of the research is to map the coherence – or the lack thereof – between the legal systems of the European Union and its Member States. More specifically, it seeks to examine how the rights to found a family and to marry are realised within the Union’s legal order, particularly in relation to same-sex couples, and what potential exists for the harmonisation of family law while respecting Member State autonomy. A further objective is to determine how these fundamental rights may be interpreted consistently across the European Union.

The identification of equilibrium points between Union law and national autonomy is pursued through a comprehensive analysis of the relevant fundamental rights, international and Union law norms, as well as the pertinent judicial practice, with special emphasis on the aspects of free movement and family reunification.

In this context, the research undertakes an analysis of the jurisprudence of two European-level judicial fora. It presents the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) developed under Articles 8 and 14 of the European Convention on Human Rights (ECHR) – respectively, the right to respect for private and family life and the prohibition of discrimination – with particular emphasis on the state’s positive obligations to provide some form of legal recognition for relationships.

In parallel, the dissertation examines the approaches adopted by the Court of Justice of the European Union (CJEU) based on the concepts of Union citizenship and free movement, as developed under Directive 2004/38/EC and Article 21 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). In this judicial context, the principle of functional recognition of family and parental status has come to the fore, serving to ensure the effective exercise of rights derived from Union law.

It is important to underline that the recognition of the family-law status of same-sex couples underwent a significant transformation as a result of the European Union’s anti-discrimination directives – most notably Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States – and the subsequent judgments of the Court of Justice.

The Court’s earlier case law on equal treatment had been confined to assessing discrimination based on sex, or on legal and family status. However, thanks to the new directives, the Court has correctly begun to consider sexual orientation as a prohibited

ground of discrimination. This development has enabled the Court to identify violations of the principle of equal treatment in a number of cases where such findings would not have been possible under the previous legal framework.

In the Coman case, the Court of Justice of the European Union (CJEU) held that the concept of “spouse” within the context of free movement is gender-neutral. Consequently, a same-sex spouse is to be regarded as a “family member” entitled to a derived right of residence under Directive 2004/38/EC. However, this interpretation does not oblige Member States to redefine the institution of marriage under their domestic law. Therefore, a Member State may not refuse to recognise the derived right of residence of a same-sex spouse in the host State solely on the ground that its national law does not recognise same-sex marriage.

In the V.M.A. (Pancharevo) judgment, the Court ruled that a Member State is obliged, to the extent necessary to ensure the child’s right to free movement, to recognise the parenthood established in a foreign birth certificate and to issue the corresponding identity documents (such as a passport or identity card), irrespective of what is permitted under its national civil registration law. This approach is referred to as functional recognition – recognition granted for the purpose of safeguarding the freedom of movement.

From these judgments, a general conclusion may be drawn: while the protection of national identity remains an important constitutional principle, it cannot override the prohibition of discrimination laid down in Article 21 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, nor can it limit the fundamental freedom of movement. The dividing line between lawful and unlawful state conduct lies where a Member State’s decision directly hinders the exercise of rights conferred by Union law – particularly in matters relating to family status.

Taken together, the Coman and V.M.A. (Pancharevo) judgments established the so-called standard of functional recognition. The judicial practice that has since developed on this basis amounts to a de facto legal unification in the recognition of family relationships – including marriages between same-sex couples – across Member States, even in the absence of formal internal legal harmonisation. This evolving jurisprudence rests on the primacy and effectiveness of Union law and on the proportionality review of Member State measures.

The root of the legal problem lies in the fact that the determination of personal status – particularly the regulation of marriage and parental status of same-sex couples – falls essentially within the exclusive competence of the Member States. However, the exercise of

this competence may hinder or restrict the enjoyment of Union citizens' rights to free movement and residence. The resulting conflict thus arises between national sovereignty in the field of family law and the EU's principle of freedom of movement – a tension that the Court of Justice of the European Union (CJEU) has sought to resolve through its recent case law.

It cannot be overlooked that the jurisprudence of the CJEU has led to an increasing blurring of the boundaries between national and Union competences. Although family law formally remains within the jurisdiction of the Member States, the Court's decisions in practice "override" certain consequences of national family law rules by applying a functional approach that accords primacy to Union law.

From a Hungarian perspective, the principal difficulty lies in the fragmented regulation of legally recognised forms of partnership, which are neither uniformly governed nor consolidated within a single legislative instrument. The legal recognition and framework of same-sex partnerships have already been the subject of numerous legal analyses and several Constitutional Court decisions, which have, for the most part, upheld the constitutionality of the existing regulation.

Nevertheless, it is my considered view that the current legal framework can justifiably be regarded as discriminatory towards same-sex partners, since registered partners do not, in all instances, enjoy rights equivalent to those of spouses. It is therefore my professional position that legislative amendment would be warranted to extend to same-sex couples both the right to bear a common surname and the possibility of second-parent adoption.

In the course of my research, I have sought to organise, in a rigorous logical sequence, the questions I aim to answer. It is along these lines that the scientific problem outlined above can be most clearly delineated.

Accordingly, this dissertation addresses the following dilemmas:

1. What are the implications of divergences in Member State legislation for the effective protection of fundamental rights?
2. Can the concepts of "spouse" and "family member" be interpreted uniformly under EU law?
3. Are there workable models for horizontal legal harmonisation, and to what extent might they affect Member State sovereignty and the protection of national identity?
4. Which family-law entitlements are currently available to same-sex couples in Hungary and across Europe?

5. Does EU law extend to the regulation of marriage between same-sex partners?
6. To what extent is the right to marry protected under international and European law?
7. Where EU-exclusive competences – relating to Union citizenship and the free movement of persons – conflict with matters falling within the Member States’ exclusive competence and forming part of national identity (family law), which norm should prevail?
8. What impact have the Coman and V.M.A. judgments had on national legislation and judicial practice?
9. What room for manoeuvre remains for Member States in recognising the rights of same-sex couples?
10. Where does the boundary lie, within the EU legal order, between individual fundamental rights and national identity?
11. What legal frameworks and lines of case law define the right of same-sex couples to marry within the European Union?

Building upon the research questions outlined above, I formulated a series of hypotheses designed to guide the analytical framework of the dissertation. These hypotheses form the logical foundation of the inquiry and delineate the contours of the underlying scientific problem.

My main hypothesis (H_0) is that European Union law – through the principles of free movement of persons, the institution of Union citizenship, and the protection of fundamental rights – is capable of extending the right to marry and the right to family-law recognition to same-sex couples in a manner that does not infringe upon the national identity of the Member States, while nonetheless ensuring a coherent level of fundamental rights protection across the Union.

A set of subsidiary hypotheses (H_1 – H_9) supports and substantiates this main proposition. The research is therefore primarily directed towards verifying these subsidiary hypotheses, the confirmation of which ultimately validates the main hypothesis. Taken together, they may also be viewed as a conceptual “map” of the issues under investigation.

H_1 : The divergences among Member States are both legally and socially dysfunctional. In matters concerning the legal recognition of same-sex partnerships, such divergences undermine the coherence of Union law and impede the effective exercise of the right to free movement. The right to move and reside freely within the Union (Article 21 TFEU) cannot be fully realised if Member States fail to recognise marriages concluded in another State.

H₂: In order to secure legal certainty and uniformity, mutual recognition of family relationships and a degree of harmonisation in family law are required – particularly concerning marital and parental status. Achieving this necessitates the adoption of a binding horizontal EU regulation governing the cross-border mutual recognition of parenthood and marriage.

H₃: The concepts of spouse and family member in EU law cannot be limited by reference to the gender composition of the marriage; accordingly, a same-sex spouse possesses a residence right derived from Union law.

H₄: The rights linked to Union citizenship should be further extended, with particular regard to the Coman judgment and the development of a “uniform definition of family” within EU law.

H₅: The interpretation of international human rights instruments – such as the European Convention on Human Rights (ECHR) and the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) – has shifted towards recognising equality based on sexual orientation, and the Union courts increasingly apply these principles.

H₆: Where a Member State’s decision infringes a fundamental right (for instance, the right to respect for private and family life) and directly obstructs the exercise of a fundamental freedom under EU law (such as the free movement of citizens), the CJEU may legitimately limit Member State autonomy.

H₇: The judicial practice established by the CJEU’s Coman and V.M.A. judgments creates a de facto unification of family-law relations, including the cross-border recognition of marriages between same-sex couples, even in the absence of internal legislative harmonisation.

H₈: In Hungary, legal uncertainty arises from the fragmented regulation of legally recognised forms of partnership, which are not governed uniformly and are dispersed across multiple legislative instruments. This situation generates uncertainty for the individuals concerned.

H₉: Amending the current domestic legal framework could reduce the arguably discriminatory situation if registered partners were granted rights equivalent to those of spouses, particularly in relation to surname use and parental status.

2. Structure of the dissertation, overview of the research conducted, and methods of analysis

The dissertation is structured into seven chapters. The first chapter serves as the introductory section, presenting the subject of the thesis, the research objectives, and the underlying scientific problems. This chapter also contains the research questions, the hypotheses, the terminology applied, the research methodology, and an outline of the overall structure of the dissertation.

The second chapter provides a comprehensive overview of the possible interpretations of the institution of marriage and offers a conceptual delineation of the notions of family and family life. In the scholarly literature concerning same-sex marriage, the institution of marriage is frequently discussed in conjunction with that of the family; accordingly, this interrelation is explored in detail. The chapter also traces the historical development of human rights with a view to demonstrating how marriage evolved into a fundamental right and the nature of its present-day constitutional protection. To situate the topic within its broader context, the chapter further reviews the principal international and Union legal instruments relevant to the concepts of marriage and family, and to the establishment of their international and EU-level systems of protection – focusing in particular on human rights relating to private life, the freedom to marry and to found a family, and the safeguards attached thereto. Finally, the chapter briefly addresses how the institutions of family and marriage are reflected within both religious and secular legal systems.

The third chapter turns to the domestic legal regulation of the right to marry in Hungary, within which the forms of partnership recognised under Hungarian law are also examined. It provides a detailed account of the historical legal developments affecting the private and family life of same-sex couples, including the decriminalisation of homosexuality, the prohibition of discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity, and the recognition of same-sex partnerships, both as *de facto* and as registered partnerships. Particular attention is devoted to the impact of recent amendments to the Fundamental Law (*Alaptörvény*). In view of the dissertation's focus on cross-border legal relations rather than purely domestic ones, this chapter also discusses issues relating to cross-border marriages involving Hungary – namely, the marriage of foreign nationals in Hungary and the recognition of marriages concluded abroad by Hungarian citizens.

The fourth chapter is dedicated to achieving the primary objectives of the core research by conducting a comparative analysis of the family-law entitlements of same-sex couples across the Member States of the European Union. This chapter examines, *inter alia*, the legally recognised forms of partnership available to same-sex partners at the national level – namely, registered or civil partnerships and gender-neutral marriage. It also considers

national regulations concerning adoption by same-sex couples, access to assisted human reproduction (ART), and surrogacy (both commercial and altruistic). The chapter includes a comparative table summarising the current situation across the Member States. Finally, it discusses selected legislative approaches that represent distinctive or innovative national solutions concerning the family-law recognition of same-sex couples.

The fifth chapter analyses the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU) and the European Court of Human Rights (ECtHR) that is relevant to the subject of this dissertation, as well as the points of intersection between Union law and international human rights law. The case-law analysis focuses primarily on decisions delivered between 2010 and 2025 that geographically concern the EU-27 Member States, while the ECtHR cases include some broader geographical references where appropriate.

The analysis is structured around two complementary but distinct judicial logics:

on the one hand, the doctrine of positive state obligations (ECtHR), and on the other, the concept of functional, purpose-driven recognition (CJEU). The former establishes the existence of protection, whereas the latter ensures its cross-border applicability.

The structure of the analysis is as follows.

First, I present ECtHR cases addressing the legal recognition of same-sex partnerships as a manifestation of the state's positive obligation.

Thereafter, I turn to the ECtHR and CJEU judgments concerning free movement, family reunification, and the doctrine of functional recognition.

This is followed by an examination of issues related to assisted human reproduction (ART) and surrogacy. (In this chapter, the abbreviation "ART" refers to assisted reproductive technology, and the term "surrogacy" encompasses both commercial and altruistic arrangements.) The analysis of this topic is likewise grounded in relevant ECtHR and CJEU jurisprudence.

Subsequently, I discuss ECtHR judgments addressing adoption and second-parent adoption.

Finally, I analyse cases concerning equal treatment, including certain CJEU judgments related to employment and pension benefits, and ECtHR cases involving tenancy rights and inheritance. In addition, brief reference is made to one of the CJEU's most recent judgments, delivered in March 2025, which concerned Hungary and invoked the right to respect for private and family life.

The sixth chapter discusses the possibilities for legislation and legal harmonisation at the Union level. Within this framework, particular attention is devoted to certain aspects of

horizontal harmonisation in family law and to recent initiatives aimed at achieving uniform recognition of parental status across the European Union. This chapter also presents and analyses a recent and, in my view, highly significant legislative proposal for a new EU regulation, as well as the prospective introduction of the European Certificate of Parenthood.

The seventh and final chapter provides a synthesis of the research undertaken. It briefly summarises the development of the right to marry from a fundamental rights perspective and assesses the validity of the hypotheses formulated earlier, thereby drawing together the key findings and theses of the dissertation. This concluding chapter also highlights possible future directions for the evolution of this field and offers recommendations concerning the practical application of the results of the research.

The dissertation adopts an interdisciplinary approach and employs a multifaceted methodology, while remaining grounded in the discipline of law. The methods applied are primarily normative legal analysis and include doctrinal, comparative, and case-law methods – that is, a systematic examination of judicial decisions, mainly of a descriptive and analytical nature. The analysis of legislation and case law is conducted using qualitative methods, supplemented by an extensive review of relevant academic literature and judicial practice. Particular emphasis is placed on the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU), the interpretation of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the European Convention on Human Rights (ECHR), as well as on the comparison of national legal frameworks.

The research is primarily normative in nature. It seeks to identify the normative requirements arising from the right to marry and to examine whether international human rights instruments and judicial practice relating to the recognition of same-sex couples comply with these requirements. The legal focus is directed towards fundamental rights protection, state sovereignty, and the obligations of legal and political integration within the European Union.

3. Summary of the scientific findings and their practical relevance and potential applications

Across Europe, with regard to marriage and the family, it may be observed that state and constitutional identity continues to preserve the traditional model, while the minimum

standards of legal protection – freedom of movement, the prohibition of discrimination, and respect for family life – function as “bridging rules.” These bridges do not eliminate substantive legal differences among Member States; however, they reduce legal friction and provide the parties concerned with more predictable access to status and the related rights in their everyday lives. The scope for further development therefore does not lie in a general codification effort, but rather in the refinement of mutual recognition – particularly in order to safeguard family bonds and the legal identity of children.

The dissertation provides a detailed account of which family-law entitlements are available to same-sex couples in the various Member States. The accompanying map clearly illustrates where same-sex couples have access to marriage, registered partnership, or de facto cohabitation, as well as where such relationships are not recognised – or where information is lacking – and identifies the countries whose constitutions expressly prohibit marriage between persons of the same sex.

Although the Hungarian legislature took a significant step towards the legal recognition of same-sex couples with the adoption of the Registered Partnership Act (Béktv.), the introduction of gender-neutral marriage and the recognition of rainbow families as families in the legal sense remain unrealised. This is due primarily to the adoption of the Ninth Amendment to the Fundamental Law (Alaptörvény), which has rendered such recognition practically impossible.

A positive development in the current regulatory framework would be an expansion of the notarial functions in relation to same-sex couples. Such an innovation could include extending notaries’ competence beyond the dissolution of registered partnerships to cover the continuous certification of the existence and legal effects of such partnerships—for instance, through the simplified authentication of property declarations or agreements on the use of the shared home.

Furthermore, the introduction of mediated, notarially authenticated settlements could be envisaged in the resolution of disputed matters – such as property division or housing arrangements – prior to the initiation of judicial proceedings. This would address a recurring practical difficulty: in many cases, the parties have no prior agreement regarding the division of their shared residence, which prevents the notarial dissolution procedure from being completed and necessitates recourse to the courts.

In relation to the dissolution of registered partnerships, it would be justified to conduct a comparative analysis – based on empirical data – between non-contentious notarial proceedings and contentious court proceedings concerning the termination of registered

partnerships in Hungary over the past fourteen years. Such a comparison, drawing on case volume statistics, would provide valuable insight into the practical operation and efficiency of the dual jurisdictional framework.

With regard to the issue of adoption, in Hungary same-sex couples are not permitted to adopt a child jointly, nor are they eligible for second-parent adoption or participation in assisted reproductive procedures. Consequently, they may only adopt as single individuals – that is, as sole parents. This, of course, does not preclude them from living in a partnership; however, only one of the partners may be recognised as the child’s legal representative and exercise parental responsibility.

By contrast, same-sex couples around the world are enjoying an increasing number of family-law entitlements. Within the European Union today, a majority of Member States grant same-sex couples the right to marry and, consequently, the right to adopt jointly.

In April 2025, the Hungarian National Assembly adopted the Fifteenth Amendment to the Fundamental Law (*Alaptörvény*). Pursuant to the adopted proposal, Article L of the Fundamental Law, effective as of 15 April 2025, was amended to read as follows:

“Article L

(1) Hungary shall protect the institution of marriage as the union of a man and a woman established by their voluntary decision, and the family as the foundation of the survival of the nation. The basis of the family relationship shall be marriage and the parent–child relationship. A human being is male or female. The mother is a woman, the father is a man. (2) Hungary shall support the bearing of children. (3) The protection of families shall be regulated by a cardinal Act.”

According to the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR), this formulation may infringe the right to respect for private and family life as guaranteed by the European Convention on Human Rights (ECHR). Furthermore, in light of a recent judgment of the Court of Justice of the European Union (CJEU), it may also be incompatible with the EU’s General Data Protection Regulation (GDPR).

In the case *C-247/23* concerning Hungary, the CJEU held that Article 16 of the GDPR must be interpreted as meaning that, for the purpose of exercising the right to rectification of personal data relating to an individual’s gender identity recorded in an official register, the person concerned may be required to provide relevant and sufficient evidence that can reasonably be demanded of them in order to establish the inaccuracy of the data in question. However, under no circumstances may Member States make the exercise of that

right – through administrative practice – conditional upon the submission of evidence of gender reassignment surgery.

With regard to Hungary, I further propose that all legally regulated forms of partnership should be incorporated under the Civil Code (Polgári Törvénykönyv – Ptk.). The current system is highly fragmented and, for the average citizen, largely opaque and difficult to navigate.

The academic literature frequently emphasises that the European judicial fora pursue an evolutionary approach in the enforcement of fundamental rights – a view with which I concur. Nevertheless, these judicial decisions do not impose an obligation on individual Member States to take into account, when defining the parameters of a family-law institution, the interpretative considerations or broader guidance expressed by the courts in the cases cited in this dissertation, where such reasoning extends beyond the literal interpretation of the legal text.

The judgments of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Court of Justice of the European Union (CJEU) discussed in this dissertation aptly illustrate the complexity of regulating family-law matters within the European Union. The multi-layered legal network composed of the fundamental rights protected by the European Convention on Human Rights (ECHR), combined with Union law and national measures, reveals the intricate regulatory framework in which citizens striving for the recognition of their rights must operate.

When these citizens belong to minorities – in this case, sexual minorities – the fundamental issues of equal treatment and protection against discrimination come to the forefront. It must, however, be recognised that at its current stage, the protection guaranteed by Union law is primarily directed towards ensuring the effectiveness of the provisions on free movement. This is undoubtedly a crucial component, yet it does not resolve the problem of unequal treatment in situations lacking a clear cross-border element, where Union law cannot be invoked. In such cases, which fall within the exclusive competence of the Member States, it ultimately depends on the political will of the Member States whether they choose to reduce unequal treatment towards rainbow families.

In its judgment of 14 December 2021 in *V.M.A.* (Case C-490/20), the Court of Justice of the European Union (CJEU) held that where one Member State recognises a parental relationship with a child, all other Member States must do the same in order to ensure the child's right to free movement. According to the judgment, a minor who is a Union citizen and whose birth certificate, issued by the host Member State, designates two persons of the

same sex as the child's parents must be issued with an identity card or passport by the Member State of which the child is a national, without the latter requiring its own national authorities to issue a birth certificate beforehand. The Member State is likewise obliged to recognise the document issued by the host Member State that enables the child to exercise, with each of the two parents, the right to move and reside freely within the territory of the Union.

This judgment likely influenced the European Commission's 2022 horizontal legislative initiative and the European Parliament's decision of December 2023 concerning the mutual recognition of parenthood within the European Union. As a result of this development, it may be ensured that when one Member State establishes parenthood, all other Member States will be required to recognise it. The Parliament also expressed its support for the introduction of a European Certificate of Parenthood, intended to reduce administrative burdens and to facilitate the cross-border recognition of parental status.

The next step is for the governments of the Member States, following consultation with the European Parliament, to adopt the final text of the rules unanimously. Although the decision will not alter national family law – since Member States will remain free, for instance, to decide whether to recognise surrogacy when establishing parenthood at the domestic level – the draft regulation would oblige them to recognise parental status as established by another Member State.

However, the adoption of the Commission's Proposal for a Regulation on the uniform recognition of parenthood at Union level remains pending. The technical negotiations and discussions are currently taking place at the political level within the Council of the European Union. Since the legal basis for the proposal is Article 81(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), the Council must, following consultation with the European Parliament, adopt the measure unanimously under the special legislative procedure.

Securing unanimity within the Council, however, is likely to prove extremely challenging, given that the proposal touches upon the issue of parental status derived from marriage between same-sex spouses raising a child – while six Member States constitutionally prohibit marriage between persons of the same sex. In reality, other Member States may also oppose the legislative initiative, as policymaking within the European Union is heavily characterised by consensus-building and vote trading.

This procedural deadlock could, in principle, be overcome if the Council were to activate the passerelle clause provided for in Article 48 (7) of the Treaty on European Union (TEU)

– that is, by applying the special transitional mechanism allowing a shift from unanimity to qualified majority voting in certain areas.

The Coman, V.M.A., and R.P.O. cases share a common feature: in each instance, individual Union citizens challenged administrative decisions of their own national authorities that had refused to recognise the civil status of same-sex family members, seeking protection under the Union’s legal framework and, in effect, invoking the quasi-normative activism of the Court of Justice of the European Union (CJEU). While the Court in all three cases emphasised the discretion afforded to Member States in this field, it ultimately applied the so-called functional approach and held that Union law must take precedence.

The judgments delivered by the CJEU in these cases are of particular significance for the administrative authorities of those Member States that do not legalise same-sex marriage or registered partnerships and that do not regulate parentage in respect of children of same-sex couples. Such authorities must bear in mind several key implications.

Matters concerning civil-status registration fall within the competence of the Member States. The manner in which a Member State regulates the institution of marriage forms part of that State’s national and constitutional identity. A Member State may therefore invoke this clause when refusing to recognise the civil-law effects of a same-sex marriage concluded in another Member State. However, in order to guarantee the right to free movement and residence, the host Member State cannot rely on the national-identity clause to justify restrictions on the free-movement rights of same-sex spouses. In such cases, the paramount considerations are the fundamental right to respect for private and family life and the practical effectiveness of free movement within the Union.

From this reasoning it follows that the effects of same-sex marriage – beyond their purely civil-law consequences – must be recognised for the purposes of EU free movement. This means that, notwithstanding the constitutional regulation of marriage at the level of individual Member States, national authorities are bound by the CJEU’s interpretation which confers a right of residence within the European Union on a third-country national who is the same-sex spouse of a Union citizen.

In the case of same-sex marriages where both spouses are Union citizens, the Coman judgment has a more limited practical effect, since under Article 7 of Directive 2004/38/EC, each spouse can autonomously derive a right of residence in the host Member State.

In order to ensure a more consistent judicial practice in the future, it would, in my view, be desirable to further develop the case law concerning the definition and interpretation of marriage and family, so as to achieve greater precision and uniformity across jurisdictions.

Furthermore, given the growing number of cross-border cases relating to marriage, I consider it necessary to advance the processes of European family-law harmonisation with a view to achieving greater coherence among the various national regulatory frameworks of the Member States.

Responses to the Main Research Questions

1. Does EU law extend to the right of same-sex couples to marry?

Not directly. EU law does not currently harmonise marriage, and the regulation of the institution of marriage remains within the exclusive competence of the Member States. However, the Court of Justice of the European Union (CJEU), particularly in the *Coman* and *V.M.A.* judgments, has de facto recognised the EU-wide effects of same-sex spousal and parental status. In the *Coman* case (C-673/16), the Court held that the term “spouse of an EU citizen” includes a same-sex spouse, thereby extending the recognition of the legal effects of marriage within the framework of the right to free movement.

2. What are the consequences of divergences in Member State legislation for the enforcement of fundamental rights?

Such divergences lead to legal uncertainty, discrimination, and barriers to mobility. Same-sex couples may enjoy full family status in some Member States, while being deprived of such rights in others – even as EU citizens. This undermines the principles of equal treatment and equality before the law, diminishes legal certainty at the EU level, and weakens the proper functioning of the internal market.

3. Can the notions of “Union spouse” and “family member” be interpreted uniformly?

A uniform interpretation of the concept of “spouse” has been established by the CJEU; however, the definitions of family member and parent remain only partially harmonised. According to the Court’s case law, the concept of “spouse” cannot be limited by gender – a principle affirmed in *Coman*. The notion of family member is also evolving, as the relationships of same-sex partners, parents, and children are increasingly recognised. Nonetheless, conceptual uniformity has not yet been fully achieved in the relevant legal acts, since rights of residence and parental status rest on distinct legal bases.

4. Are there workable models for horizontal harmonisation, and how might these affect the protection of national identity?

Yes. EU regulatory models – such as the proposed regulation on the mutual recognition of parenthood – offer a viable compromise that respects national sovereignty. The Commission’s proposal ensures the cross-border transfer of the legal effects of family

relationships recognised in another Member State. Some scholars have also suggested a future Regulation on the Mutual Recognition of Marriage and Registered Partnerships.

These models do not require changes to substantive national law but secure the effective application of fundamental rights within the EU context, thereby preserving national identity while ensuring that the rights of EU citizens are not diminished.

5. When rights falling within the EU's competence – such as Union citizenship and free movement – collide with family-law matters forming part of national identity, which law should take precedence?

In light of recent CJEU case law, the answer is that Union law must prevail, applying the functional approach.

6. To what extent is the right to marry protected by international and European law?

Article 12 of the European Convention on Human Rights (ECHR) has traditionally been interpreted in a heteronormative manner. In *Schalk and Kopf v Austria* (2010), the European Court of Human Rights (ECtHR) acknowledged that same-sex couples can enjoy family life but did not impose an obligation on states to recognise same-sex marriage. By contrast, Article 9 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union employs neutral language, allowing for progressive interpretation by Member States.

7. In cases of conflict, which should prevail: Union law or national law?

On the basis of the principles of legal certainty and the primacy of EU law, Union law must prevail where the issue falls within EU competence – for example, in matters of free movement or residence rights. Nevertheless, family law remains a national competence, and the protection of national identity under Article 4 TFEU serves as an important limitation. The CJEU has emphasised the need for balance: national identity cannot override EU fundamental rights where Union law is engaged (*V.M.A.*, *Coman*).

8. What impact have the *Coman* and *V.M.A.* judgments had on national practice?

The *Coman* judgment requires Member States to recognise the right of residence of a same-sex spouse, even if same-sex marriage is not recognised in national law. The *V.M.A.* judgment obliges Member States to recognise parental status established in another Member State, for the protection of the child's rights. While neither decision mandates the introduction of same-sex marriage, both significantly expand the cross-border applicability of family-law effects within the EU.

Together, *Coman* and *V.M.A.* (*Pancharevo*) have established the so-called “functional recognition standard”, which – although it does not harmonise national family law – de facto unifies the treatment of cross-border situations. Member States must recognise

spousal and parental status to the extent necessary to ensure that citizens can effectively exercise their right to free movement. This approach is grounded in the primacy and effectiveness (effet utile) of EU law and in the principle of proportionality in the review of state measures.

9. What discretion remains for Member States in recognising the rights of same-sex couples?

Member States retain autonomy to define marriage and family within their constitutional frameworks. However, within the scope of EU law, they are bound to apply the principles of equal treatment and free movement. Consequently, the refusal to recognise the residence rights, parental status, or family relationships of same-sex couples would constitute a breach of EU law – even if national law does not extend the institution of marriage to same-sex couples.

10. Where is the boundary between individual fundamental rights and national identity?

Where the violation of fundamental rights occurs, the CJEU may limit Member State autonomy. While the protection of national identity (Article 4 TFEU) is important, it cannot override the prohibition of discrimination under Article 21 of the Charter of Fundamental Rights or the principle of free movement. The boundary thus lies where a national decision directly obstructs the exercise of EU law, particularly in matters of citizenship and family relationships.

11. What legal frameworks and judicial practices define the right of same-sex couples to marry within the EU?

Although there is currently no EU-level obligation to introduce same-sex marriage, the case law of the CJEU (Coman, V.M.A.) and Articles 9 and 21 of the Charter of Fundamental Rights provide a clear normative direction. Same-sex couples must be treated as family members; their free-movement rights are protected by EU law, and national restrictions are permissible only in exceptional circumstances.

Overall, it may be concluded that, at the European level, the current regulatory fragmentation jeopardises the equal exercise of rights by Union citizens. Nevertheless, it appears that the two judicial “engines” – the European Court of Human Rights (ECtHR), through its logic of positive obligations, and the Court of Justice of the European Union (CJEU), through its standard of functional recognition – are already capable of guiding the divergent approaches of the Member States towards a minimum degree of uniformity that can be felt in citizens’ everyday lives.

This evolving practice does not rewrite the substantive family laws of the Member States; rather, it produces a form of quasi-harmonisation in areas such as free movement, document issuance, family reunification, and the legal representation of children. Without such convergence, the very substance of Union citizenship would risk becoming hollow. The next logical step is therefore the adoption of EU-level norms on mutual recognition – particularly the proposed regulation on the mutual recognition of parenthood – which would primarily serve to protect the legal certainty of children.

For Hungary, maintaining the current status quo entails not only legal-political but also competitiveness and demographic consequences, as legal uncertainty deters mobile labour and makes the everyday affairs of families more costly and unpredictable. Substantively aligning the framework of registered partnerships (for example, in relation to the right to a shared surname, second-parent adoption, and the expansion of notarial competences), introducing a coherent dogmatic structure within the Civil Code (Ptk.), and ensuring data-protection and fundamental-rights consistency in the official treatment of gender identity would tangibly reduce discrimination – without rewriting the fundamental concepts of national family law.

In the short term, the consistent application of a “minimum recognition” approach, in the medium term the alignment with the forthcoming EU regulatory framework, and in the long term a child-rights-focused reform aiming toward full equivalence could together form the rational path forward.

In essence, the principal message of this dissertation is that the obstacles arising from the fragmentation of personal status are not merely issues of individual dignity or equality of opportunity, but represent a systemic risk to the core functions of the European Union itself. The principle that “a person who is a parent in one country is a parent in all countries” must be elevated to the level of a normative standard, placing the best interests of the child above the realm of political debate.

4. List of publications on the topic of the dissertation

1. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogi jogosítványok Magyarországon: Különös tekintettel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének és megszüntetésének szabályaira*, KÖZJEGYZŐK KÖZLÖNYE (1416-7883): 2025/2 pp 118-134, Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 36110133 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

2. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra I.*, JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110148 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

3. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párokat megillető családjogok az Európai Unióban, különös tekintettel a házasságkötéshez való jogra II.* JURA (1218-0793): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110150 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

4. UJLAKI ANIKÓ: *Az azonos nemű párok családjogi helyzetéről* JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY (0021-7166): 80 6 pp 273-282 (2025), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai, Közlemény: 36198932

5. UJLAKI ANIKÓ: *A szülői jogállás egységes elismerése az Európai Unióban és az új Európai Szülői Tanúsítvány bevezetésének lehetősége*, PRO PUBLICO BONO: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS; A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM KÖZIGAZGATÁS-TUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA (2063-9058 2786-0760): (2025) Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] A hazai Közlemény: 36110158 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

6. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok mozgásszabadsága: a határokon átnyúló elismerés kérdése*, EURÓPAI TÜKÖR: AZ INTEGRÁCIÓS STRATÉGIAI MUNKACSOPORT KÉTHAVONTA MEGJELENŐ FOLYÓIRATA (1416-6151 2560-287X): (2025) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] A hazai Közlemény: 36110159 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

7. UJLAKI ANIKÓ: *A szivárványcsaládok szabad mozgáshoz való joga az Európai Unióban, az alapjogok, az uniós jog és a nemzeti identitás metszéspontjában található EUB jogesetek tükrében*, JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai 2025/2. szám

8. UJLAKI ANIKÓ: *Az EJEE vs. EU Alapjogi Charta, a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Smuk Péter (Smuk Péter alkotmányjog) NKE/ÁNTK/Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék (szerk.) *Társadalmi fenntarthatóság* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 1873-1882 (2020) (Fenntartható biztonság és társadalmi környezet tanulmányok ; 1) Nyelv: Magyar | Befoglaló link(ek): Kiadónál Egyéb URL Egyéb URL Idézett közlemények száma: 5

Közlemény: 31849484 | Befoglaló: 31840183, Könyvrészlet (Szaktanulmány)

9. UJLAKI ANIKÓ: *A család és a házasság, a vallási és nem vallási alapú jogrendszerek kontextusában*, In: Kiss Rebeka (Kiss Rebeka állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola ; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A haza szolgálatában: Konferenciakötet 2021* Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2021.11.19. (Nemzeti Köszszolgálati Egyetem Doktorandusz Önkormányzat) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 163-173 (2022), Befoglaló link(ek): ISBN: 9786158205498 REAL Teljes dokumentum, Idézett közlemények száma: 1, Közlemény:33083633 |Befoglaló: 32795005 | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

10. UJLAKI ANIKÓ: *Az alapjogok evolúciója az európai gazdasági integrációban*, In: Barna Boglárka Johanna (Barna Boglárka hadtudományi kérdések pszichológiai vonatkozásai) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola ; Molnár Dóra (Molnár Dóra Néprajztudomány) ; Pató Viktória Lilla (Pató Viktória Lilla társadalomtudomány) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *XXIII. Tavaszi Szél Konferencia 2020. Absztraktkötet: MI és a tudomány jövője*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország 2020.10.16., Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 339-339 (2020) Befoglaló link(ek): ISBN: 9786155586705 Teljes dokumentum, Közlemény: 31636235 | Könyvrészlet (Absztrakt/Kivonat) | Állam- és jogtudományi szekció.

11. UJLAKI ANIKÓ: *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye vs. EU Alapjogi Charta - a házasságkötéshez való jog tükrében*, In: Strihó Krisztina (Strihó Krisztina Gazdasági jog, Európai jog) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék; Szegedi László (Szegedi

László Állam- és jogtudomány) NKE/ÁNTK/Európai Köz- és Magánjogi Tanszék (szerk.) *Európai szabályozáspolitikai kihívások*, Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 185-193 (2022) Befoglaló link(ek): Kiadónál ISBN: 9789635314263, Idézett közlemények száma: 6, Közlemény: 33378458 | Admin láttamozott Befoglaló: 33294130 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Szaktanulmány)

12. UJLAKI ANIKÓ: *A házasság és a család mint alkotmányos alapérték*, In: Baráth Noémi Emőke (Rendészetudomány, Kriminálpszichológia) NKE/RTK/Rendészetudományi Doktori Iskola ; Kovács Petra (Stier (Kovács) Petra hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Novák-Varró Virág (Novák-Varró Virág hadtudomány) NKE/HHK/Hadtudományi Doktori Iskola; Urbanovics Anna (Urbanovics Anna nemzetközi igazgatás) NKE/ÁNTK/Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola (szerk.) *A Haza szolgálatában: Konferenciakötet 2020*, Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország (Nemzeti Közzolgálati Egyetem (NKE)) Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), pp 254-269 (2021) Befoglaló link(ek): ISBN: 9786155586941 REAL, Idézett közlemények száma: 4 Közlemény: 32052735 | Befoglaló: 31976520 Forrás Idéző | Könyvrészlet (Konferenciaközlemény)

13. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek II. : Magyar állampolgár külföldi házasságkötésének elismerése*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 3 pp 7-9 (2021), Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062351 | Folyóiratcikk (Szakcikk)

14. UJLAKI ANIKÓ: *Határon átnyúló házasságkötési ügyek I. : Külföldi állampolgár házasságkötése Magyarországon*, JEGYZŐ ÉS KÖZIGAZGATÁS (1589-3383): 23 2 pp 10-12 (2021)Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Közlemény: 32062347 | Admin láttamozott Forrás | Folyóiratcikk (Szakcikk)

15. UJLAKI ANIKÓ: *Az állam és az önkormányzat alapjogi jogalanyisága* JOGELMÉLETI SZEMLE (1588-080X): 20 3 pp 97-107 (2019) *Politikatudományi Bizottság IXGJO PTB* [1901-] B hazai Állam- és Jogtudományi Bizottság IXGJO ÁJB [1901-] B hazai Idézett közlemények száma: 3, Közlemény: 30925252 | Folyóiratcikk (Szakcikk)